

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

วุฒิภาวะทางอารมณ์เป็นความสามารถด้านหนึ่งของมนุษย์ที่นอกเหนือจากความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การจดจำ การคำนวณและความคิดสร้างสรรค์ เป็นความสามารถที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ความรู้สึก ในการใช้ปัญญาอารมณ์ของตนเองและการใช้ปัญญาบริหารอารมณ์ของผู้อื่น ความสามารถนี้จะส่งผลให้บุคคลมีความเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น ใช้ประโยชน์จากอารมณ์แทนที่จะตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของมัน และมีผลต่อปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น อันจะนำไปสู่ความร่วมมือความสำเร็จในหน้าที่การงานและความสำเร็จในชีวิต

ในชีวิตปัจจุบันที่ผ่านมานั้น มักมีข่าวอาชญากรรมและการฆ่าตัวตายเกิดขึ้นอยู่บ่อยๆ ยกตัวอย่างอาชญากรรมที่ไม่น่าเกิดขึ้นโดยหมอบเป็นผู้ฆ่าภรรยาตัวเอง นั้นหากมองย้อนกลับไ้ว่ากว่าจะเรียนจบหมอบมาได้ต้องมี "ไอคิว" Intelligence Quotient (IQ) ที่เยี่ยมยอดมาก และเพราะเหตุใดจึงกระทำเช่นนี้ และการที่นักศึกษาฆ่าตัวตายเพราะผลการเรียนไม่ดี เครียดหรือแม้กระทั่งโดนแฟนทิ้งซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวนี้ไม่น่าจะเกิดขึ้น หากเขาได้มีโอกาสรับ "การพัฒนาวุฒิภาวะทางอารมณ์" (Emotional Quotient, EQ) มาเรื่อยๆ จนปลูกฝังเป็นนิสัย ความสามารถในการพัฒนาอารมณ์ หรืออีคิว (EQ) เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้คนเราประสบความสำเร็จ คุณลักษณะของอีคิว คือความรู้ตัว การประมาณตัวอย่างถูกต้อง ถ้าโกรธก็ไม่แสดงอารมณ์ปึงปึงใส่ผู้อื่น รู้จักข่มใจ เอาใจเขามาใส่ใจเรา มีระเบียบวินัยกับตนเอง ขยันหมั่นเพียร ไม่ล้มเลิกอะไรง่ายๆ มีความกระตือรือร้น แต่ไม่ชอบแข่งขันมากจนเกินไป คุณลักษณะเหล่านี้จะเป็นที่ยอมรับของสังคม ทำให้มีความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ฉะนั้นทั้งสถาบันครอบครัวและสถาบันทางการศึกษาควรปลูกฝังอีคิวให้กับเด็ก จริงๆ แล้วถ้าพิจารณาลึกลงไป จะพบว่า อีคิว ไม่ใช่เรื่องใหม่ ศาสนาพุทธก็สอนให้เราเป็นคนเอาใจเขามาใส่ใจเรา สุขุม ไม่ทำร้ายผู้อื่นทั้งกาย วาจา ใจ สอนให้มีจริยธรรม ให้ประมาณตน ขยันหมั่นเพียร

กระบวนการการแนะแนวเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้บุคคลได้รู้จักตนเอง รู้จักผู้อื่นและรู้จักสิ่งแวดล้อมสามารถเลือกและตัดสินใจอย่างมีเหตุผลที่เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคลว่าจะสามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตนได้อย่างไรควมมีทักษะการดำเนินชีวิตมีวุฒิภาวะทางอารมณ์ ศีลธรรม จริยธรรม รู้จักการเรียนรู้ รู้จักคิดตัดสินใจแก้ปัญหาในช่วงวิกฤติ วางแผน

การศึกษาต่อและพัฒนาตนเองสู่โลกอาชีพและการมีงานทำ (ทองเวียน อมรัชกุล และคณะ, 2551, หน้า 4) รวมทั้งการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ดังนั้นการแนะแนวจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาคนโดยองค์รวม ทั้งทางด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม และจิตใจ ให้เป็นบุคคลที่สามารถบูรณาการความคิด ค่านิยม ประเพณี วัฒนธรรมและเทคโนโลยีเข้าสู่วิถีชีวิตไทยได้อย่างเหมาะสม สรุปว่าการแนะแนวเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งเสริมความฉลาดทางด้านปัญญา (ไอคิว) และทางด้านความฉลาดทางอารมณ์ (อีคิว) นงพงา ลิ้มสุวรรณ (2552, เว็บไซต์) ได้อธิบายไว้ว่า วุฒิภาวะทางอารมณ์อันเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความสามารถควบคุมอารมณ์ความเป็นผู้ใหญ่ และความมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีในสังคมนั้นเอง ซึ่งสอดคล้องกับ อาวี ตันท์เจริญรัตน์ (2551, หน้า 108) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับผู้มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ว่า บุคคลผู้มีวุฒิภาวะทางอารมณ์นั้น คือผู้ที่ยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคมตัดสินใจเองได้ ยอมรับความเป็นอยู่ในปัจจุบันและมองอนาคตด้วยความหวัง มีอารมณ์มั่นคงเข้าใจผู้อื่นไม่ยึดตนเองมากเกินไป มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี รับผิดชอบตนเองได้มีเหตุผล และยอมรับฟังเหตุผลของผู้อื่น

โรงเรียนสรรพวิทยาคม เป็นโรงเรียนที่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 38 สุโขทัย - ตาก ซึ่งผู้ศึกษาค้นคว้ามีโอกาสได้ช่วยเหลืองานแนะแนวของโรงเรียนสรรพวิทยาคม และยังได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมค่ายอาสา และจากการประเมินผลทางด้านวิชาแนะแนวซึ่งวิชาแนะแนวเป็นอีกหนึ่งกิจกรรมในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโดยวิชาแนะแนวตามหลักสูตรแล้วทางโรงเรียนต้องจัดให้ผู้เรียนได้เรียน 1 ชั่วโมง/สัปดาห์ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะชีวิตที่รู้จักรักและเข้าใจตนเอง ตัดสินใจเลือกได้เหมาะสมกับตนเองมากที่สุดทั้งด้านการศึกษา อาชีพและด้านการพัฒนาตนเอง สามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข พบว่านักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสรรพวิทยาคม อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ยังไม่รู้จักรักและเข้าใจตนเอง และไม่สามารถเลือกและตัดสินใจสิ่งที่เหมาะสมกับตนเองทั้งด้านการศึกษา อาชีพและด้านการพัฒนาตนเอง รวมทั้งยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดจากข้อขัดแย้งในการปฏิบัติงานร่วมกับเพื่อนในชั้นเรียนได้อย่างถูกต้อง

จากปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวุฒิภาวะทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสรรพวิทยาคม อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก เพื่อจะได้แนวทางการพัฒนาวุฒิภาวะทางอารมณ์ของนักเรียนและให้นักเรียนได้สำรวจตนเองและรู้จักตนเองในทุกด้าน สามารถตัดสินใจและแก้ปัญหาด้วยตนเอง ตลอดจนช่วยเหลือแก้ไขและฝึกประสบการณ์ที่เหมาะสม และได้ใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการศึกษาและการดำเนินชีวิตต่อไป ในอนาคตให้

สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบัน และเพื่อเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งเป็นกำลังสำคัญที่จะผลักดันประเทศให้มีการพัฒนาต่อไป

จุดมุ่งหมายของการศึกษา

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้ศึกษามีจุดประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาระดับวุฒิภาวะทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสรรพวิทยาคม อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก
2. เพื่อเปรียบเทียบความมีวุฒิภาวะทางอารมณ์ของนักเรียน แยกตามตัวแปร เพศ ระดับการเรียน และการเรียนพิเศษ/ไม่เรียนพิเศษ

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จำกัดขอบเขตการศึกษา โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล

ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสรรพวิทยาคม อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 38 14 ห้องเรียน จำนวน 581 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสรรพวิทยาคม อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 38 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2553 จำนวน 222 คน ขนาดกลุ่มตัวอย่างได้มาจากการเปิดตารางของ Taro Yamane ด้วยค่าความคลาดเคลื่อนไม่เกิน 5% ความเชื่อมั่น 95% ทำการสุ่มตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มเชิงชั้นภูมิ (stratified random sampling)

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้ใช้แบบวัดวุฒิภาวะทางอารมณ์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสรรพวิทยาคม อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก เป็นเครื่องมือการวิจัย ซึ่งแบบวัดวุฒิภาวะทางอารมณ์ประกอบด้วย 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ ระดับการเรียน และการเรียนพิเศษ/ไม่เรียนพิเศษ มีลักษณะของการเลือกรายการ (check-list)

ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับการวัดวุฒิภาวะทางอารมณ์ มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ด้าน

ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรต้น (Independent Variable) คือ เพศ ระดับการเรียน และการเรียนพิเศษ/ไม่เรียนพิเศษ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสรรพวิทยาคม อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

ตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ วุฒิภาวะทางอารมณ์ โดยจัดเป็น 4 ด้าน คือ

1. ด้านสามารถรู้และควบคุมอารมณ์ตัวเอง
2. ด้านความมีเหตุผลและบริหารอารมณ์ตัวเอง
3. ด้านความสามารถในการรับมือกับตนเองและผู้อื่น
4. ด้านสามารถรักษาความสัมพันธ์กับผู้อื่น

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. แบบวัดวุฒิภาวะทางอารมณ์ หมายถึง เครื่องมือที่ผู้ศึกษาค้นคว้าใช้สำหรับวัดวุฒิภาวะทางอารมณ์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2553 โรงเรียนสรรพวิทยาคม อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

2. วุฒิภาวะทางอารมณ์ หมายถึง ความสามารถรู้ระลึกได้ และควบคุมด้านความรู้สึก อารมณ์ จิตใจของบุคคล และยังรวมถึงทักษะการเข้าสังคม หรือทักษะชีวิต อันบ่งบอกถึงความเป็นผู้ใหญ่มีเหตุผล โดยจัดเป็นเรื่องใหญ่ ๆ 4 ด้าน ได้แก่

2.1 ด้านสามารถรู้และควบคุมอารมณ์ตัวเอง หมายถึง ความรู้ตัวเองที่กำลังรู้สึกอย่างไร สามารถติดตามความรู้สึกของตนเองได้ ในขณะที่อารมณ์กำลังเกิดขึ้นในตนเอง พร้อมกับสามารถควบคุมอารมณ์ได้ ไม่ตกเป็นทาสของอารมณ์

2.2 ด้านความมีเหตุผลและบริหารอารมณ์ตัวเอง หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการใช้ดุลยพินิจพิจารณาหาเหตุผล โดยรู้ว่าอะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดทำให้มีในสถานการณ์นั้นๆ และโดยรู้ว่าอะไรเป็นผลของสาเหตุนั้นด้วย ทั้งยังสามารถบริหารผ่อนคลายเป็นสถานการณ์ทางอารมณ์ได้

2.3 ด้านความสามารถในการรับมือกับตนเองและผู้อื่น หมายถึง ความสามารถของบุคคลเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของตนเองและของบุคคลอื่น อย่างไม่ทอดทิ้งธุระ อย่างเอาใจใส่ ทั้งของตนเอง ของคนอื่นและสังคมส่วนรวม โดยไม่ยอมแพ้อะไรง่าย ๆ และโดยมีทัศนคติที่ดี รวมถึงความเป็นผู้มีวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต

2.4 ด้านความสามารถรักษาความสัมพันธ์กับผู้อื่น หมายถึง ความสามารถที่จะเข้าใจได้หรือรับรู้ได้ว่า ถ้าเราเป็นเขาเราจะรู้สึกอย่างไร อันได้แก่ ความเห็นใจคนอื่น หรือความสามารถที่จะเอาใจเขามาใส่ใจเรา คือรู้เรา รู้เขา และสามารถทำให้เกิดมิตรภาพที่ยืนนาน

3. เพศ หมายถึง รูปที่แสดงเพศชายและเพศหญิง

4. ระดับการเรียนรู้ หมายถึง เกณฑ์เฉลี่ยสะสมของนักเรียนตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จนถึงปัจจุบัน

5. การเรียนพิเศษ หมายถึง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสรรพวิทยาคม อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ที่มีการเรียนเพิ่มเติมนอกเหนือจากการเรียนการสอนในชั้นเรียน

6. ไม่เรียนพิเศษ หมายถึง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสรรพวิทยาคม อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ที่ไม่มีการเรียนเพิ่มเติมนอกเหนือจากการเรียนการสอนในชั้นเรียน